

HENRI BRUNING
SCHRUF OVER:

WALSCHAP'S LAATSTE ROMAN

Ik kan mij voorstellen, dat een schrijver als Gerard Walschap er bijwijlen behoefte aan gevoelt, de geladen en drukkende atmosfeer van zijn werk gedurende eenigen tijd (gedurende eenige boeken desnoods) te verwisselen voor lichter, opener, ruiger, minder drukkende en minder geladen levensontreinen. Ik kan mij, eerlijk gezegd en om maar meteen met de deur in huis te vallen, zelfs niet voorstellen dat een andere behoefte dan deze de oorsprong van zijn laatste werk ¹⁾ is geweest. Het is mij onmogelijk om aan te nemen, dat Walschap's „Een Mensch van Goeden Wil" oorspronkelijk een wezenlijker betekenis voor den schrijver heeft gehad dan deze..... ontspanning.

Er zijn critici geweest, die meenden, dat dit boek een geestelijk keerpunt, een eindelijk doorbraak van het hart, een eindelijk doorbraak naar een optimistische levensvisie zou betekenen; dat hier een lang verdronken kant van Walschap's wezen, een teekerder menscheijkheid, aan het woord is gekomen. Het is mij onmogelijk deze mening te deelen. Ik onderga dit boek als een klein divertimento, een kort adieu, een even vakantie nemen, waarbij het, naar mijn meening, aanvankelijk geen oogenblik in Walschap's bedoeling lag den schijn te wekken, dat men het wereldje, dat hij hier ging uitbeelden, met zijn wereld zou kunnen vereenzelvigen.

Ik signaleer met een dergelijk kortstondig adieu aan zichzelf niets afkeurenswaardig. Iedere auteur, die zich zoo gepassioneerd als Walschap met het, nu eenmaal lichtelijk beklemmende raadsel des levens occupeerd, gevoelt bijwijlen de noodzaak eens wat meer aan de oppervlakte te fantaseeren en te leven: zich in een andere werkelijkheid dan de eigene te verdiepen — te verliezen. In Dergelijk adieu kan slechts pleiten voor den ernst, waarmee hij zich in zijn vroeger werk van de problemen, waarvoor de sterveling gesteld wordt, heeft rekenschap gegeven.

Afkeurenswaardig is slechts, dat hij zijn atmosfeer zoo bot en grof verbrak, dat hij zijn wereld verliet, zonder zich maar in het minst scrupules te maken over datgene, waarmee hij poogde een vroegere (drukke) levensfeer van zich af te stooten. Het lijkt op den weinig kieskeurigen uittocht van 'n voortvluchtige. Afkeurenswaardig vind ik, dat hij zijn adieu niet gebruikte om een dier fijne speelse kunstwerken van de „oppervlakte" te scheppen; dat hij met dit adieu elke critiek, zelfs elke zelfcritiek over boord smeed om te eindigen, ja, om te eindigen met een concessie aan den bizarren ernst van een wege publiek, het publiek van gebroken gewertjes en andere ethische theetuintjes-met-wip (en speelgelegenheid voor de kinderen). Afkeurenswaardig, om niet te zeggen hatelijk en afschuwelijk, vind ik, dat hij tenslotte simuleerde dezen „ernst" ernstig te nemen. Simuleerde, want voor dien ernst houd-ik hem nog altijd te intelligent. Ik had doorlopend het gevoel, dat hij op een gegeven moment niet meer durfde beamen, dat hij zelf het heele geval überhaupt niet au sérieux had genomen, dat het hier slechts een vacantiereisje door de problematiek des levens gold — een vacantiereisje, gedurende welk hij er zelfs de voorkeur aan gaf ook den artist in hem niet te veel aan het woord te laten komen.

De inspanning der critiek om de betekenis van dit boek op te drijven tot een essentieel keerpunt in het oeuvre van dezen schrijver, lijkt mij aan een precies omgekeerden wil ontsponten van den oorspronkelijken Walschap: Walschap trachtte er zijn inhoud mee te ontkomen; de critiek trachtte er zichzelf (door het geval op te blazen) een inhoud mee te verwerven — iets, dat overigens wel meer voorkomt, en een misverstand dat Walschap, met zijn opgeschroefde slot-accorden, in niet geringe mate in de hand heeft gewerkt. Ik voor mij kan echter niet aannemen, dat dit boek iets essentieels vertegenwoordigt. Zouden wij nu werkelijk moeten aannemen, dat deze Thijs Glorius, deze mensch van goeden wil voor Walschap, voor dien scherp, meedogenloos analyseerenden geest, een eigenlijk opgedroven waarde vertegenwoordigt. Ik kan het niet gelooven. Het is mij onmogelijk dit boek als zijn „ernst", als zijn „positief" te aanvaarden zonder..... zonder het tevens te accepteren als een vonnis over al zijn vroegeren ernst.

Neen, driekwart en meer van dit boek hebben wij zeer beslist niet te maken met „een mensch van goeden wil" Thijs Glorius vrijwel nergens bepaald of gericht

werd door een goed „oordeel", 'n redelijk of instinctief verworven goed oordeel; niet met een „mensch", omdat men geen moment den auteur vergeet, die ergens achter de schermen (vlak achter de schermen) de touwtjes van dit levenslot in handen heeft, in handen houdt. Nagenoeg bij elke situatie hoort men hem met kleine rukjes trekken.

Er leeft in Thijs Glorius een zekere behoefte aan orde en rechtvaardigheid, aan orde scheppen en gelukkig maken. Dat is natuurlijk iets voortreffelijks, maar ik geloof niet, dat hij met deze neiging (dezen „goeden wil") essentieel verschilt van de zooveel honderduizenden, die op gezette tijden in een allerbescheidenst klein hokje een wit nulletje met een rood potloodpuntje vol kriebelen. Alleen de wijze waarop Thijs Glorius, die brave behoefte belooft, is eenigszins uitzonderlijk én..... veel minder bescheiden. De auteur geeft zich bij tijd en wijle eenige moeite om te doen gelooven, dat Thijs' wijze-waarde een glorieus wijze is, maar Thijs blijkt bij nader toezien slechts een kip zonder kop als hij zich, met de beste bedoelingen bezield, in het leven stort en zijn weidooien het ene fiasco na het andere incasseert. Thijs bezat misschien net voldoende capaciteiten om te bereiken, wat hij wil: rijk worden en dan grootmoedig van zijn materielen overvloed aan andere mededeelen. „Hij wil een dikken buik krijgen en daarop een dikke gouden horlogeketting en met zijn duimen in zijn vestzakken neerkijkend op iets, dat van hem is, ergens eenen armen duivel zeggen: „Neem het maar mee". Iets kostbaars uit zijnen zak halen, het aan Let geven en in het weggaan zoo maar eens eventjes omkijken om te zien, hoe hij ze is". Daar had Thijs zich toe moeten bepalen (en op geen anderen toon had over hem gesproken moeten worden); en zoo lang hij geen geld heeft, had de restitutie van een gegapt wijfjeschje of iets dergelijks, zijn manier van weidooien moeten blijven, want voor een anderen vorm van weidagigheid ontbreekt hem letterlijk alles. Hij overziet en beheerscht geen enkele situatie. Maar zijn noodlot wordt, dat hij veel méér wil, dat hij geven wil op terreinen, waar hij niets te geven heeft en de zaken alleen maar in het honderd kan sturen. Hij, die geen enkele zaak weet aan te pakken, begaast de onhebbelijkheid, alle mogelijke zaken aan te pakken, waarvoor hij heelemaal niet berekend is, en zich, koppig en halsstarrig, met anderzins aangelegenheden te bemoeien. Vanzelfsprekend komt hij dan telkens van een kouwe kermis thuis. Geen oogenblik is hij werkelijk „de sterkere, die helpt en goed is uit een overschot aan kracht"; nimmer is hij de tragische dupe van zijn „goeden wil", maar altijd de dupe van zijn gebrek aan zelfkennis en van een ongelooftelijke dikheid op dit en ander gebied. Als Thijs voor de zooveelste maal leert „dat men zich met anderrzins zaken niet moet bemoeien" — de menschen willen dat nu eenmaal niet — leert hij, voor de zooveelste maal, wat hij nu juist niet had moeten leeren, want hij had slechts moeten beseffen, dat men zijn handen moet afhouden van zaken, waarvan men geen kaas heeft gegeten. En als hij toen, op bladzijde 152, niet anders had kunnen beseffen, dan dat de menschen niet willen geholpen worden, dan had hij toch minstens later, toen overduidelijk bleek, dat de menschen wat graag geholpen werden, moeten

beseffen, waar de oorzaak van zijn vroegere fiasco's te zoeken was. Maar natuurlijk, tot dese zelfbeseffing en zelfcorrectie komt hij niet. Hij was een dikheid tijdens zijn fiasco's en hij zal een dikheid blijven.

Neen, er is niets tragisch, niets edels, niets grootacht in het in 't honderd loopen van dit leven. Hij dankt dit niet aan zijn „goeden wil", maar aan zijn gebrek aan zelfkennis en andere betiëns.

Zijn leven komt pas op rolletjes te loopen, als hij eindelijk dat éenige bezit, waarmee hij (op zijn bepaalde en beperkte manier) goed kan doen; geld. Daarmee goed doen is handelen overeenkomstig de lijn van zijn leven; de rest was slechts handelen tegen den draad van zijn leven. Wat er met geld te ordenen is, ordent hij dan en dat is hem meteen ook de ordening, d.w.z. de vervulling van zijn eigen leven. Hij loopt niet meer tegen muren. Zijn bestaan krijgt richting. Het wordt, eindelijk, juist! Daarvoor was het enkel onjuist: een bizarre vergissing, meer triviaal dan tragisch. Het mistakte aan zijn rommelige, lichtelijk ontredde goetigheid en zijn tot geen zelfbesef te brengen koppigheid. Hij volgde maar blind zijn drang, een beetje verward (een beetje erg verward) en een beetje gekweld door een vaag verlangen naar iets..... nu ja, „maar iets groots oomchaars". Het is duidelijk, als men dan iets doet, doet men per se een dwaasheid. Inderdaad, „voor zulke dwaasheden is hij bestemd." Precies zoals die duizend en één geestelijk en moreel ontwortelde bemoeialies, die zonder kop of leiding per se en overal maar goed willen doen. De „ethische" wereld is vol van die bemoeialies (en ook van hun slachtoffers).

Maar gelukkig voor Thijs bezit hij dan eindelijk „geld"; daarmee en daarna begint zijn leven perfect te marcheren. Naar de idylie, naar een onwaarschijnlijke idylie zelfs, naar een idylie ad absurdum — een idylie, die voor geen mensch van goeden wil (helaas?) is weggelegd. Hij scheidt dan, op zijn bepaalde en beperkte manier, wat orde, maar hij is zeker niet (gelijk ons wordt gesuggereerd) de schepper van een „betere wereld, waarin hij zich uitdeelt aan allen, een wijs en machtig man, die orde scheidt, vrede, geluk". Hij is slechts een man in bonis, die zijn geld niet zelfzuchtig bezit en geen notie heeft van hetgeen men met geld niet kan doen. Dat is alles. Dit bescheiden goed doen, bevredigt hem volkomen, omdat zijn gezichtskring (plotseling) heel bescheiden is geworden. Natuurlijk, dit bescheiden goed doen is prachtig. Wat kan men meer verlangen, dan dat iemand goed is op die eenige wijze, waarop 'n bepaald mensch goed kan zijn. Maar afkeurenswaardig is, dat ook deze Thijs, deze tweede, de Thijs van het succes of charitatief gebied, buiten alle proporties, wordt opgeblazen; dat in deze kip zonder kop, maar die plotseling gouden eieren legt, een nieuw Vlaanderen wordt begroet, de eerste stem van een toekomstig Vlaanderen, dat heel een verleden zal overvleugelen. Het afkeurenswaardige, het absurde is, dat we de vreugdevolle situatie (door het rollen van die gouden eieren ontstaan) plotseling zien uitdijen tot een bevestiging van de stelling, dat alleen maar een beetje goede wil voldoende is om de menschen gelukkig te maken en dat, au fond, alle menschen goed zijn. Terwijl al het voorafgaande eigenlijk precies het tegenovergestelde bewees: de onvoldoendheid van Thijs' goeden wil en de „slechtheid" der menschen!

Maar ge begrijpt: als de centen kunnen gaan rollen en iedereen, die maar wil, geholpen wordt, zitten we midden in de idylie. Het is alsof de schrijver er zelfs eenigszins verlegen mee werd en vreesde, dat geen mensch in een dergelijke volmaakte wereld lang zou kunnen gelooven. Hij maakt er tenminste een vrij abrupt, sensationeel en weinig noodzakelijk einde aan. Thijs komt tijdig in een tijdig aangestoken vuurtje om het leven. Maar ook dit einde is niet tragisch. Het is enkel maar doorzichtig. Een weinig kieskeurig knalfeet.

Maar misschien zijn er lezeressen, die hier tranen met tuiten willen hullen.

HENRI BRUNING.

¹⁾ Gerard Walschap: Een Mensch van Goeden Wil Nijgh & van Ditmar N.V., Rotterdam, 1936.

